

Rozvoj lidských zdrojů TUL pro zvyšování relevance, kvality a přístupu ke vzdělání v podmínkách Průmyslu 4.0

Barvení III

Lektor: doc. Ing. Martina Viková, Ph.D.
doc. Ing. Michal Vik, Ph.D.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Barvení textilií III

Doc. Ing. Michal Vik, Ph.D., Doc. Ing. Martina Viková, Ph.D.

To jsou nová právní nařízení. Ona nám musí nejprve přečíst oficiální formulaci zdůvodnění své následující akce.

Kypová barviva I

- **INDIGO**, které je pravděpodobně nejstarším známým barvivem, patří do skupiny kypových barviv.
- Přírodní indigo, které je extrahováno z rostliny

'*Indigofera tinctoria*'

bylo používáno v Egyptě již roku 200 před naším letopočtem.

- První syntetické indigo bylo vyrobeno roku 1897 a prakticky úplně nahradilo přírodní formu.

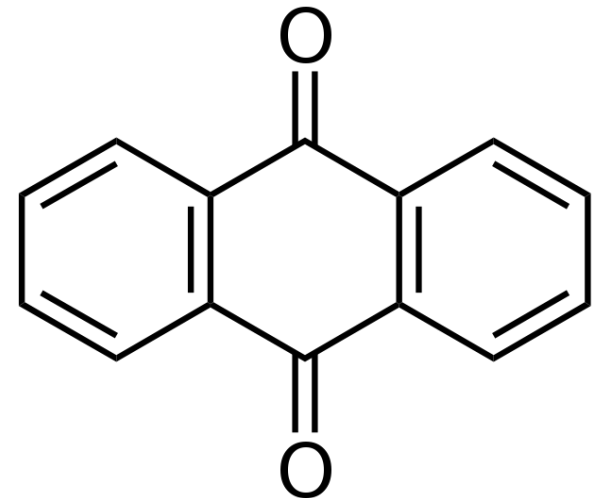
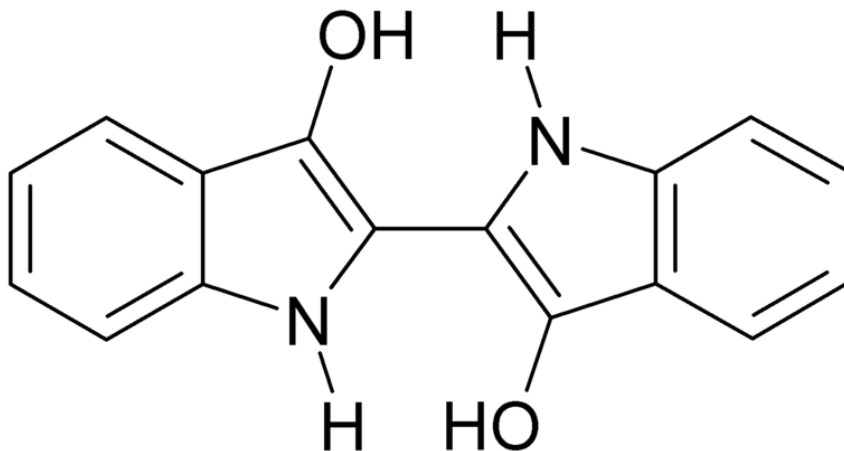
Hodnocení barviv

Třída Barviv	Obecný popis	Hlavní aplikace
Vat - Kypová	<p>Obtížná aplikace (je nutná jejich redukce k přípravě vodorozpustné formy a následná oxidace na textilním materiálu v rámci jejich fixace); představují jedny z nejdražších barviv; neúplná paleta odstínů (velký počet modří a zelení, malý výběr v oblasti čistých červení); dobrá ve všech typech stálostí (výjimku tvoří indigo a některé indigosoly); dochází k jejich poklesu jejich popularity na úkor reaktivních barviv.</p>	<p>Obvykle jsou používána pro vysoce kvalitní bavlněné zboží, např. utěrky...; speciální použití pro barvení denimů.</p>

Kypová barviva II

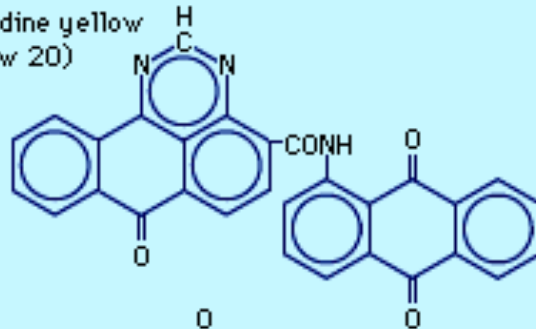
- technologicky důležitá skupina barviv pro celulózová vlákna
- vysoké stálosti za mokra i vysoká světlostálost
- dobrá kombinovatelnost a možnost volby různých postupů barvení.

Z chemického hlediska lze kypová barviva odvozovat např. od
indiga nebo **antrachinonu**

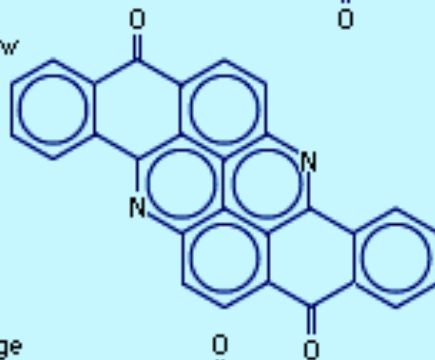

Kypová barviva III

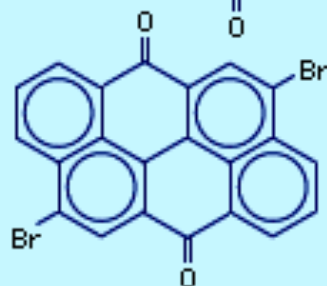
anthrapyrimidine yellow
(CI Vat Yellow 20)

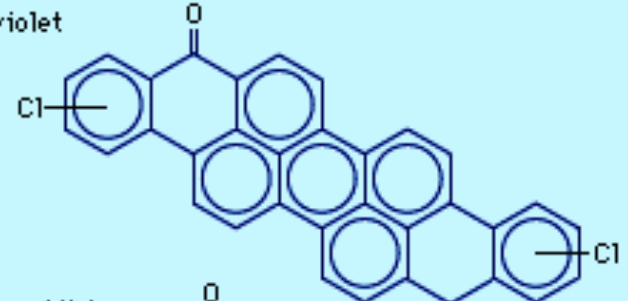
flavanthrone yellow
(CI Vat Yellow 1)

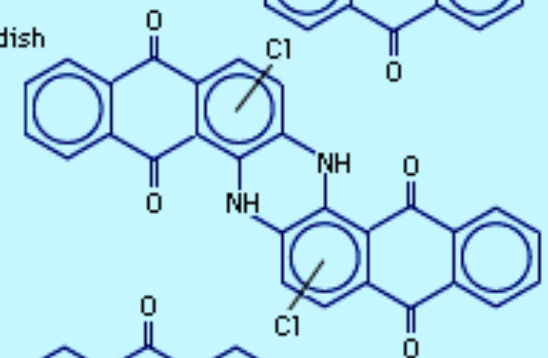
anthanthrone orange
(CI Vat Orange 3)

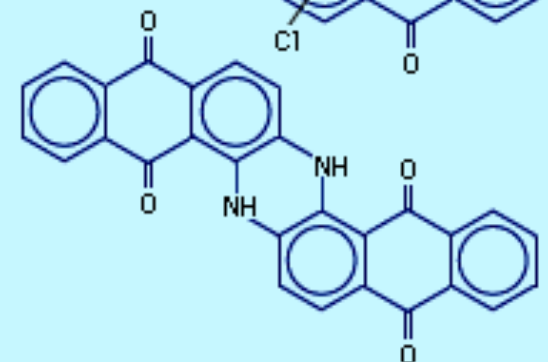
isoviolanthrone violet
(CI Vat Violet 1)

indanthrone blue-reddish
(CI Vat Blue 6)

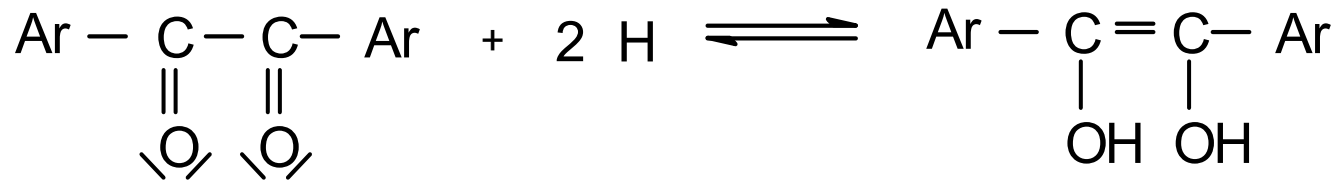
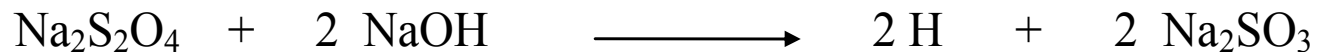

indanthrone blue
(CI Vat Blue 4)

Proces barvení kypovými barvivy I

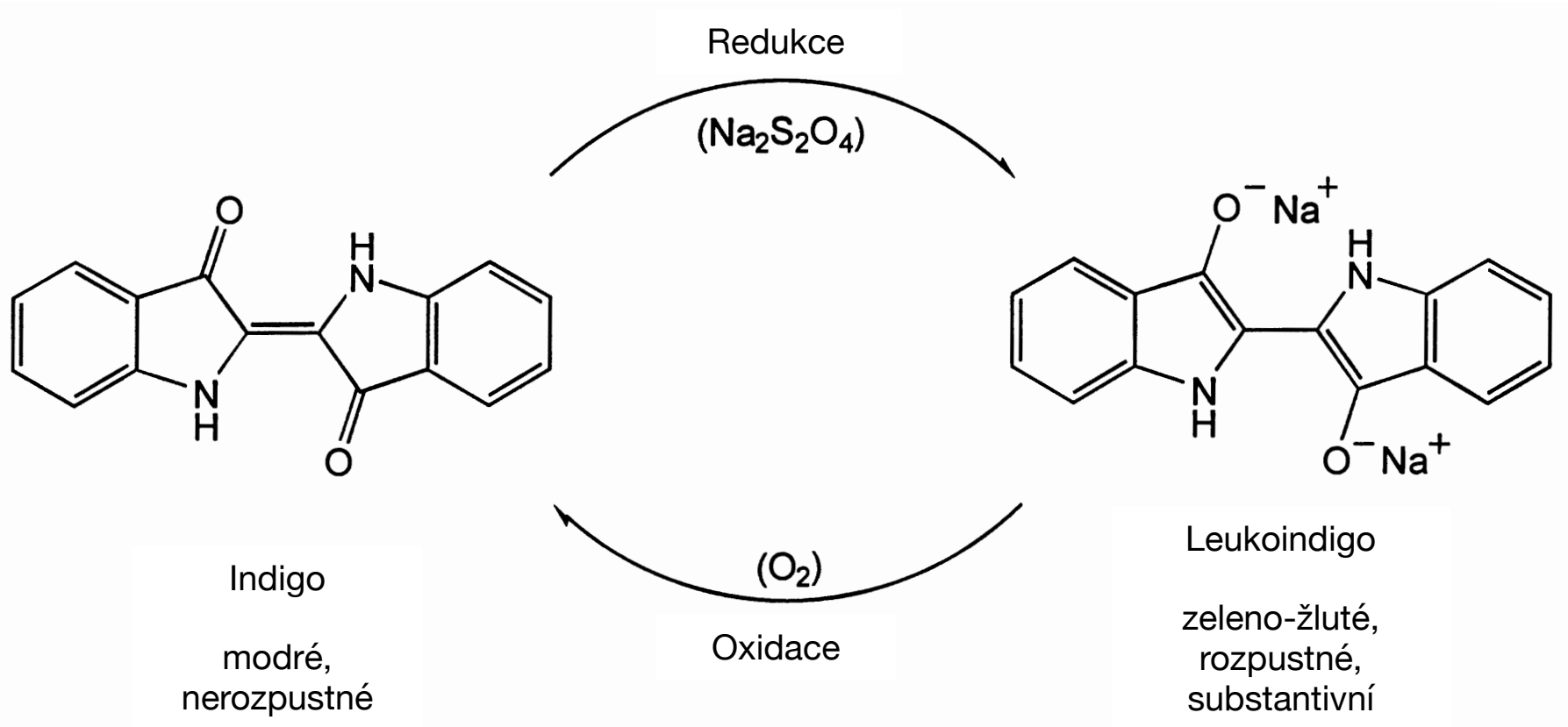
- ♣ **kypování** - tj. převedení barviva na sodnou sůl leukosloučeniny, jejíž roztok se nazývá kypa
- ♣ **vlastní vybarvování** - tj. adsorbce leukosloučeniny na vlákno a její difúze do vlákna
- ♣ **oxidace** - tj. reoxidace leukosloučeniny na původní kypové barvivo
- ♣ **závěrečné zpracování** - tj. získání stabilního a čistého odstínu barviva a konečných stálostí vybarvení

pigment / ketoforma /

kypokyselina / enolforma /

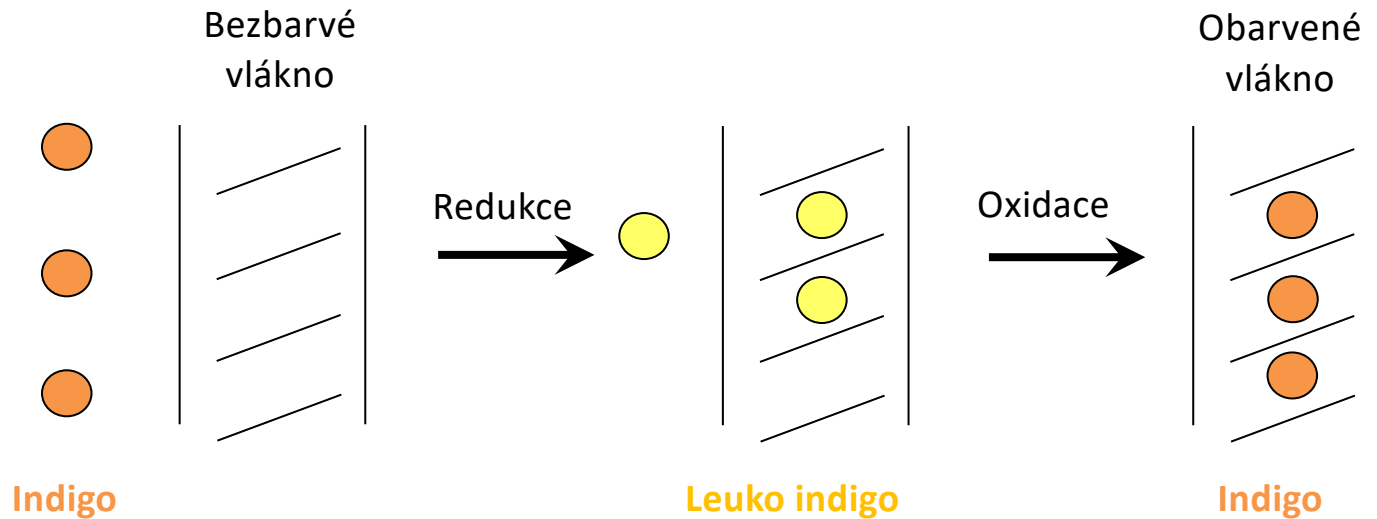

Proces barvení kypovými barvivy II

***Během kypování
dochází ke změně
odstínu !!!***

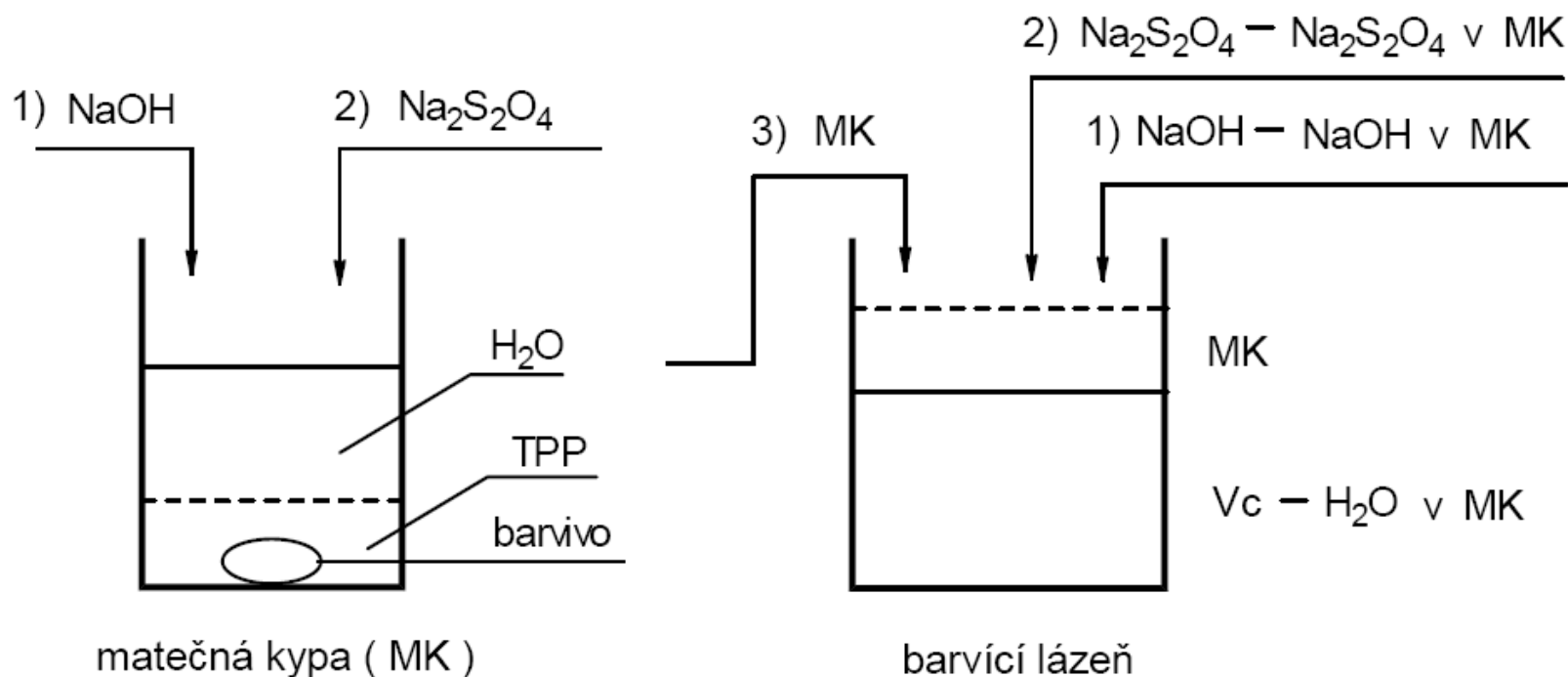
Způsoby barvení

Kypová barviva je možné kypovat dvojím způsobem (podle obtížnosti redukce). Rozeznáváme kypování :

- **v matečné kypě**: pro barviva hůře redukovatelná
- **v barvicí lázni**: pro barviva snadno redukovatelná

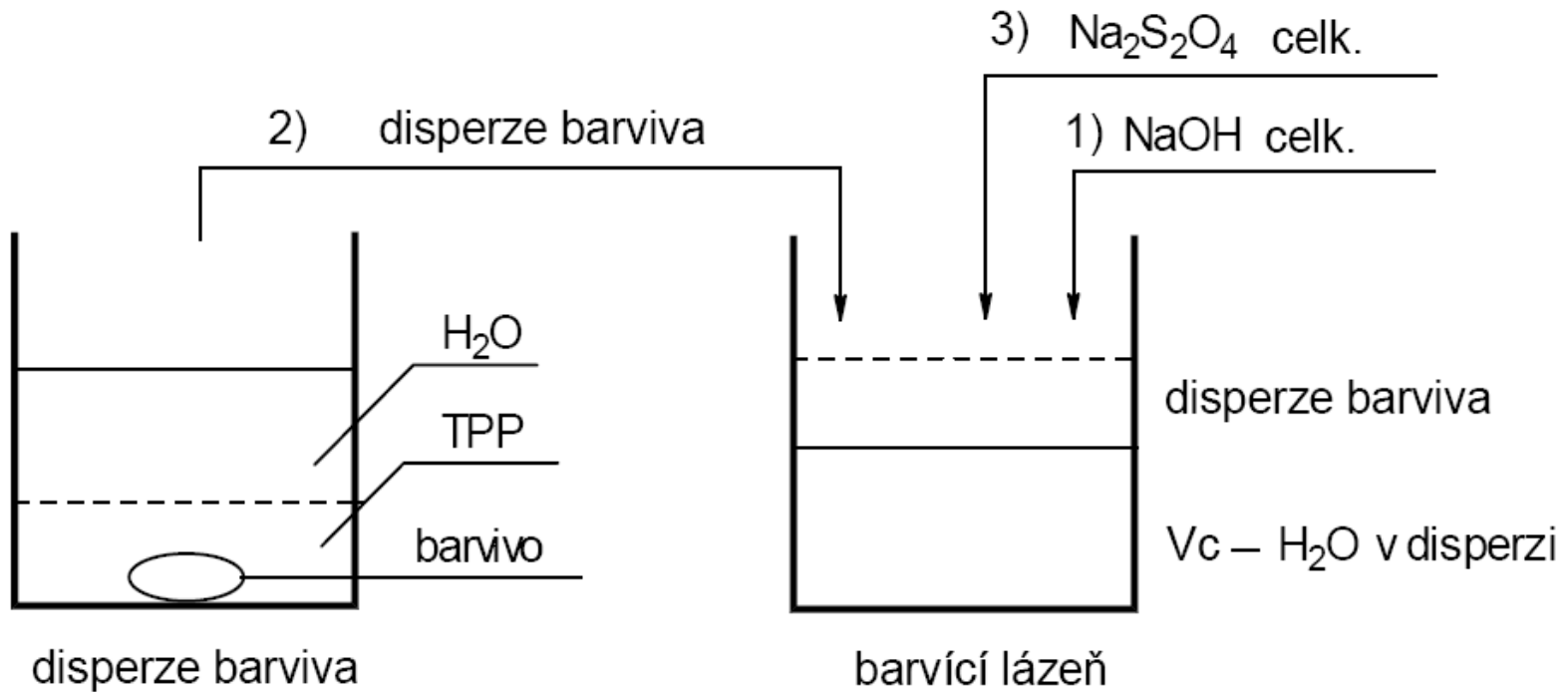
Některá barviva se tedy rozpouštějí pouze v matečné (koncentrované) kypě, mnohá je možno kypovat jak v matečné kypě tak i přímo v barvicí lázni. Kypování se neprovádí u všech barviv za stejných podmínek. Mění se teplota i množství hydroxidu sodného a dithioničitanu sodného. Každá značka má svůj předpis pro kypování, je třeba ve vzorkovnici vyhledat způsob kypování a vlastní předpis. Rozdílné podmínky kypování jsou způsobeny rozdílným chemickým složením jednotlivých značek kypových barviv (různou citlivostí vůči alkalické redukci).

Kypování v matečné kypě

Barvivo se nejprve natěší smáčecím prostředkem a zředí se asi 60 °C teplou vodou. Do takto připravené suspenze barviva se přidá potřebné množství hydroxidu sodného 33 % a poté se pomalu za stálého míchání přidá vsypáváním dithioničtan sodný. Zkypování proběhne během 10 – 15 minut, u prášku submikron za 5 minut.

Kypování v barvící lázni

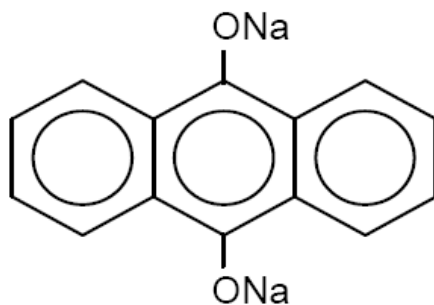
Barvivo se natěstí a disperguje stejným způsobem jako při přípravě matečné kupy. Disperze se vlije do lázně, která obsahuje celkové množství hydroxidu sodného a je zahřáta na teplotu kypování. Potom se za stálého míchání vsype celkové množství dithioničitanu sodného a nechá se 10 - 20 min. kypovat.

Problémy kypování

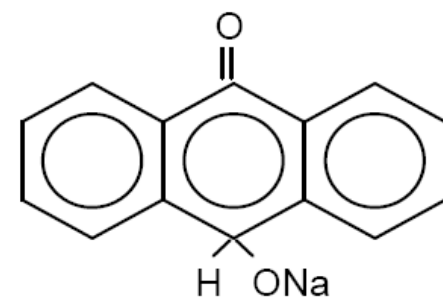
Přeredu je výsledkem vysoké teploty kypování, popřípadě vysoké koncentrace dithioničitanu sodného. Citlivé jsou obzvláště modře, u kterých dochází k přeredu již při 60 - 70 °C. Pro normální redukcí je žádoucí zredukování pouze dvou ketoskupin, dojde-li k redukcí všech čtyř ketoskupin, pak namísto modré kypu dostaneme kypu hnědou, která se velmi obtížně oxiduje. Důsledkem přeredu je většinou menší či větší zakalení odstínu, slabší vybarvení, event. zhoršení stálosti.

$$E = E^{\circ} + \frac{RT}{2F} \ln \left(\frac{a_{\text{ox}}}{a_{\text{red}}} \right)$$

Pomocí **redox** potenciálu lze odvodit správnou koncentrací dithioničitanu

enolforma

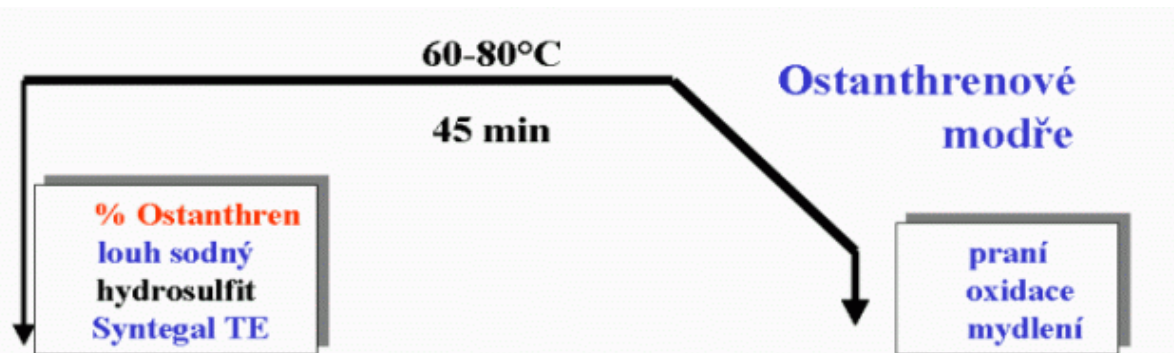
ketoforma

Enol-keto přesmyknutí nastává při nízké koncentrací NaOH

Vytahovací postupy I

Metoda M I, též značena IN

Barviva této skupiny mají vysokou afinitu k textilnímu materiálu, proto se barví bez přísady neutrálního elektrolytu. Vyčerpávají se z lázně rychle a s vysokým výtěžkem. Egalizační schopnost je průměrná. Barviva vyžadují vysokou koncentraci hydroxidu sodného. Teplota barvení je 60 °C.

Vybarvení	Poměr lázně / louh sodný 32,5% ml/l / hydrosulfit g/l						
	1:30	1:20	1:10	1:8	1:5	1:3	1:2,5
1%	12,3 / 2,0	14,3 / 2,4	19,3 / 3,6	24,0 / 4,4	31,0 / 5,7	42,3 / 8,7	46,6 / 10,3
2%	13,0 / 2,3	15,3 / 2,9	21,6 / 4,6	26,3 / 5,5	33,6 / 7,5	46,6 / 11,5	51,3 / 13,6
3%	14,0 / 2,5	16,6 / 3,5	23,6 / 5,6	28,3 / 6,6	36,6 / 9,2	50,6 / 14,5	55,6 / 17,0
4%	15,0 / 2,8	17,6 / 4,0	25,6 / 6,6	30,6 / 7,8	40,0 / 11,0	55,0 / 17,0	60,0 / 20,2
5%	15,6 / 3,0	19,0 / 4,5	28,0 / 7,6	32,6 / 8,9	42,6 / 12,7	59,0 / 19,9	65,0 / 23,6
6%	16,6 / 3,35	20,0 / 5,0	30,0 / 8,6	35,0 / 10,0	45,6 / 14,5	63,3 / 22,7	69,3 / 27,0

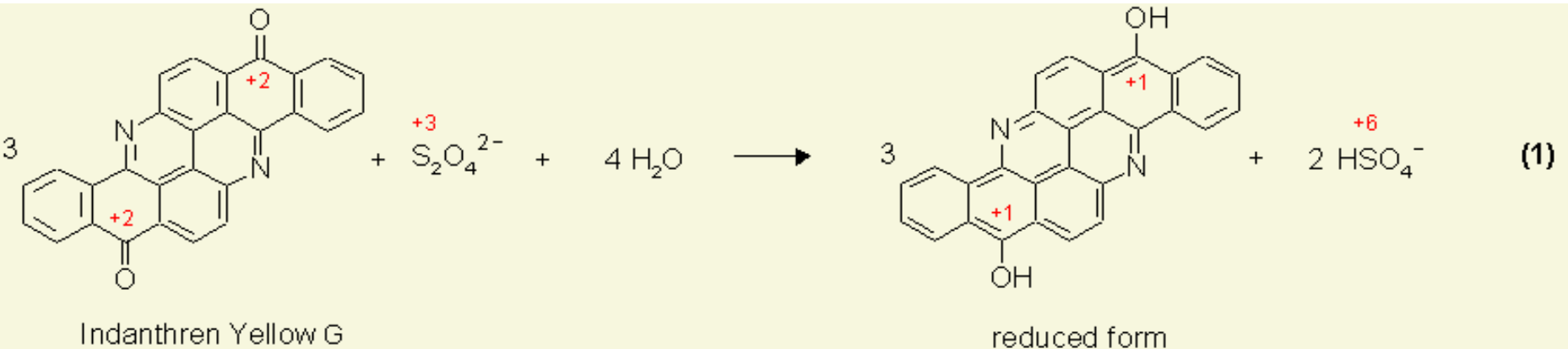

Vytahovací postupy III

Metoda M III, též značena IK

Tímto postupem se aplikují barviva s nízkou afinitou k textilnímu materiálu při nízké koncentraci hydroxidu sodného v lázni. Barví se při 30 °C s přísadou soli, která napomáhá vyčerpání barviva z lázně, které je jinak nízké a pomalé. Egalizační schopnost je většinou dobrá.

Dnes jsou tato barviva používána méně často.

Pigmentační barvení

Barvení pigmentem spočívá v primární pigmentaci - tj. napojení zboží nezkypaným barvivem (= SUSPENZE), které probíhá stejnoměrně díky tomu, že je barvivo nerozpustné - je vyřazena afinita. Následují postupné přídavky $\text{NaOH} + \text{Na}_2\text{S}_2\text{O}_4$, a tím zkytování přímo ve vláknech.

Po substantivním dobarvování následují závěrečné operace : oxidace, praní, mydlení ad.

Proces PAD-STEAM

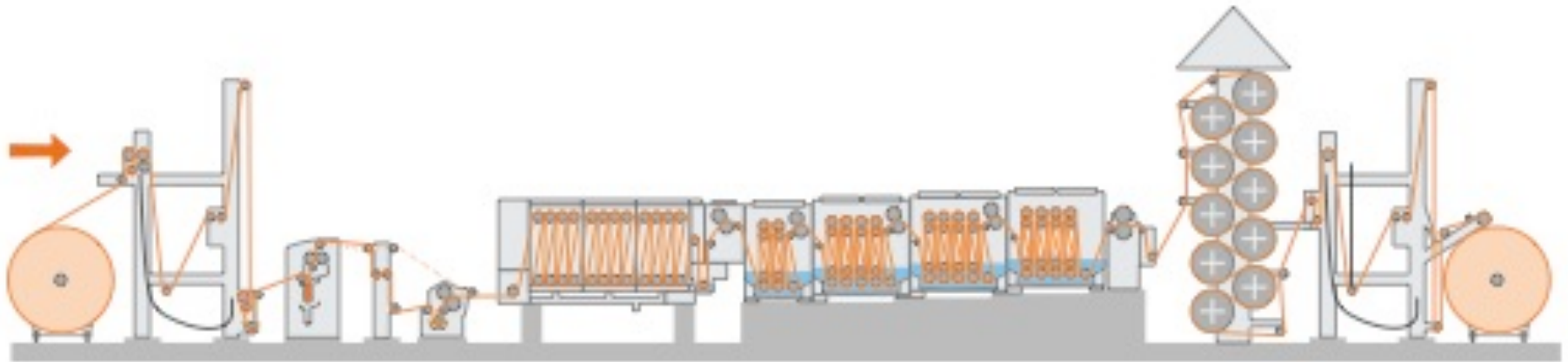

schéma převzato z materiálů firmy BENNINGER

Barvení denimů I

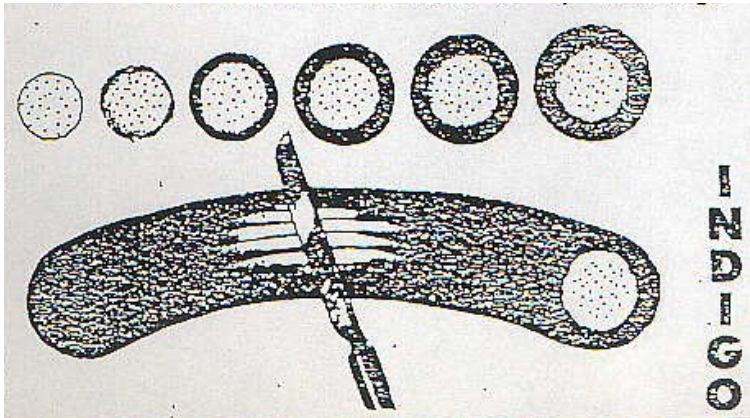
Pravá džínovina se tká z osnovy barvené původně přírodním (dnes syntetickým) indigem a z režně bílého (nebarveného) útku.

Před tkaním prochází osnovní nitě jako provazec 5-7 krát barvicí lázní, mezi jednotlivými lázněmi působí na materiál proud vzduchu.

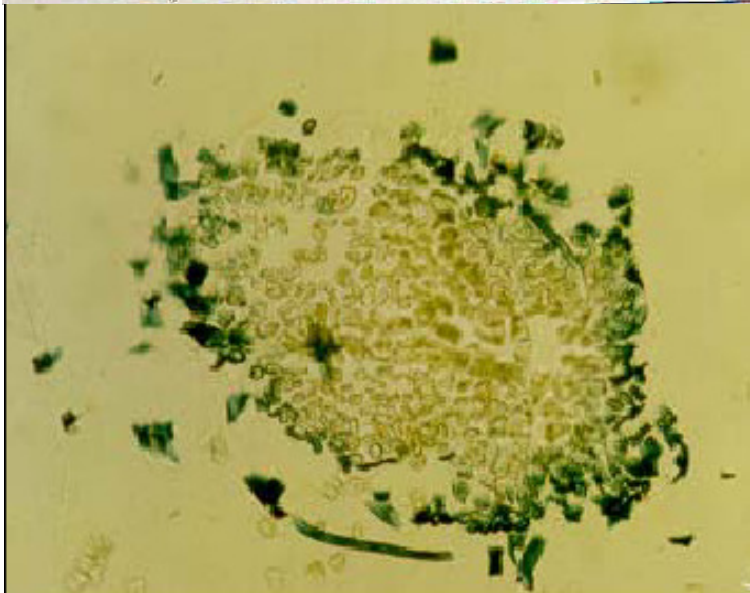
Příze se však nesmí probarvit do hloubky.

Barvení denimů II

Barvení denimů je charakteristické tím, že příze není probarvená, ale vzniká charakteristické prstencové probarvení.

Při mechanické abrazi vzniká charakteristický vzhled denimu:

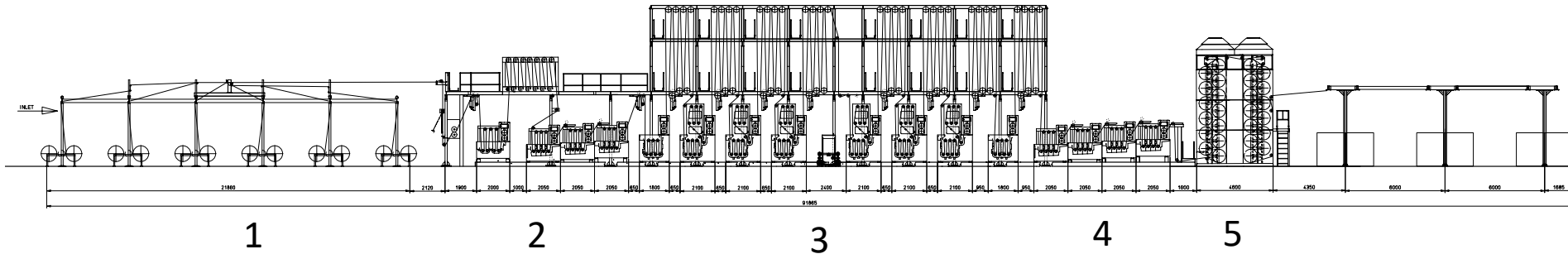

Barvení denimů III

linka **efi mezzera** pro barvení denimů představuje komplexní řešení: osnovní nitě se sdruží do svazků (1), projdou vyvářkou (2), následně jsou barveny v sekcích s N_2 (3), vyprány a oxidovány v prací sekci (4) a sušeny na bubnové sušičce (5).

Atmosféra N_2 umožňuje snížení spotřeby dithioničitanu sodného až o 60% a tím rovněž zatížení odpadních vod.

vyvářka

barvení

oxidace a sušení

Úprava denimů

Dirty Dye

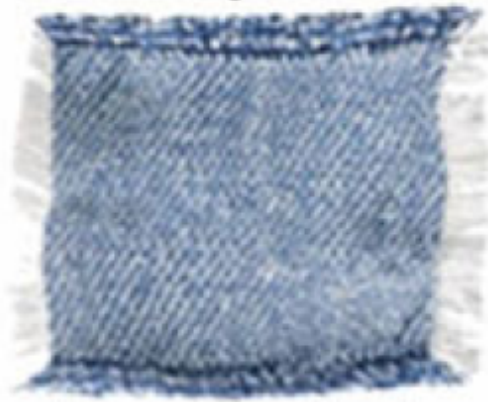
Enzyme

Sandblasted

Sunbleached

Stonewashed

Fabric Dyed

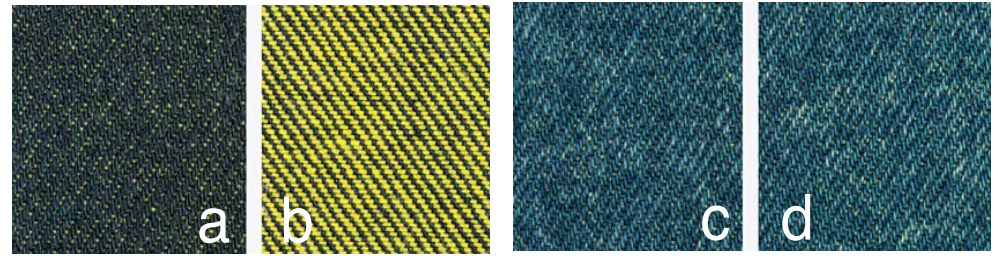
hotová tkanina má praním a třením (stone-wash) snadno poněkud vyblednout

Alternativní barvení denimů

barvení pomocí reaktivních barviv a inhibitoru migrace umožňuje snížení spotřeby alkálie. Použití vyvíjecích boxů firmy Monforts pak snižuje rovněž spotřebu energie díky regulované injektáži páry.

20g/l Levafix Gelb CA
10g/l Soda Ash
5,7ml/l NaOH 50 %

20g/l Levafix Orange CA
10g/l Soda Ash
5,7ml/l NaOH 50 %

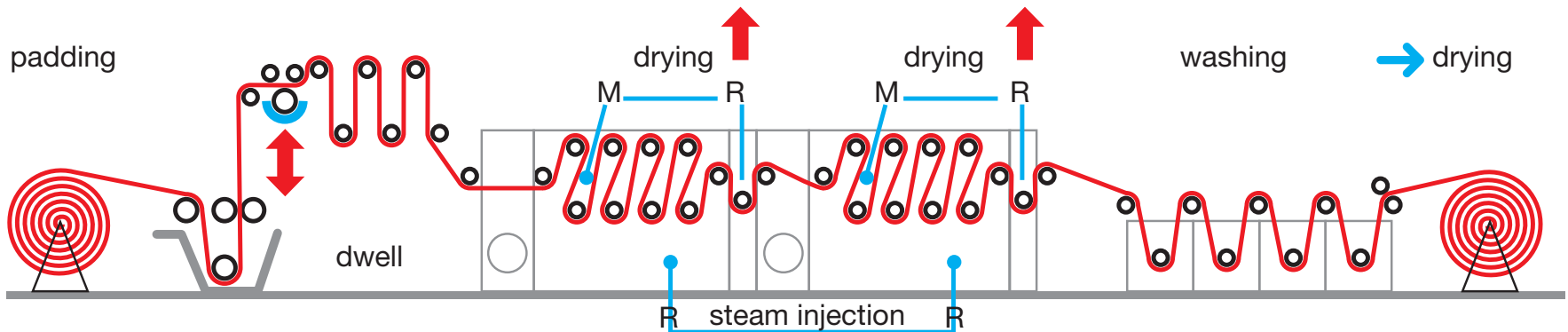

líc

rub

líc po stone
wash

líc po úpravě
enzymy

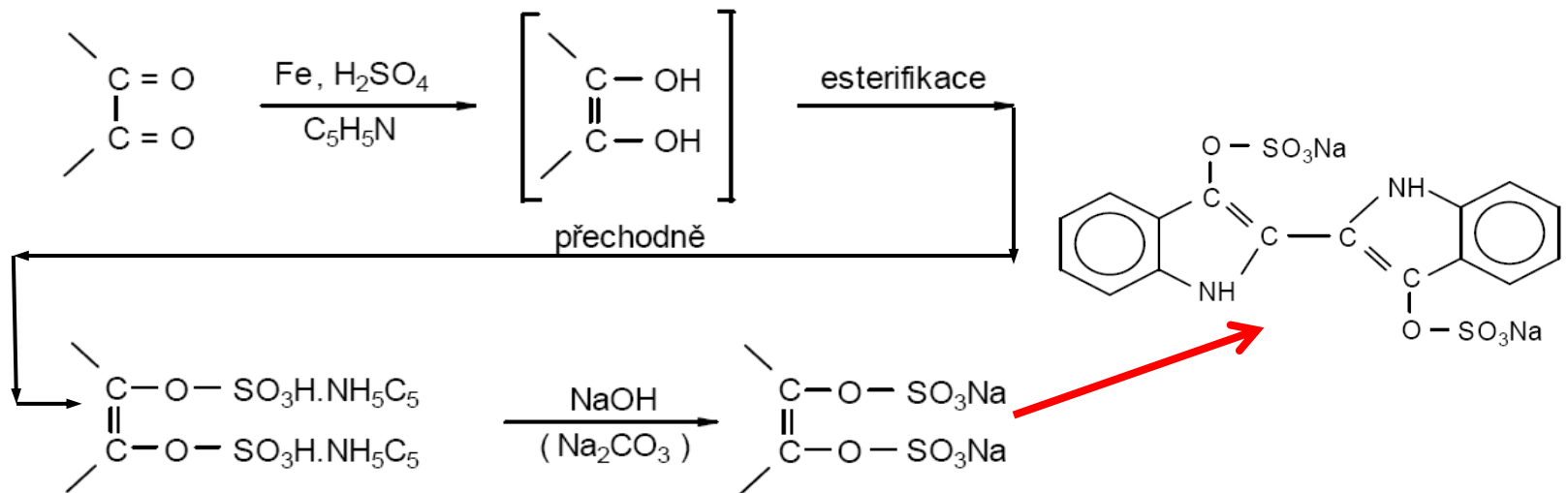

Indigosoly

Indigosoly jsou dobře rozpustné sodné soli sírových esterů leukosloučenin kypových barviv (připravené již u výrobců barviv – většinou ve formě prášku), které vykazují mírnou substantivitu.

V důsledku nízké afinity je při vytahovacím způsobu barvení nutná vysoká dávka elektrolytu. Po barvení se sulfoester anorganickou kyselinou zmýdelní a současně se uvolňovaná leukosloučenina zoxiduje na výchozí nerozpustné kypové barvivo (jako oxidovadlo nejčastěji: NaNO_2). Vytažení lázni je nízké. Efektivnější je kontinuální barvení.

Oprava vadných vybarvení

Úplné odbarvení kypových barviv z textilních vláken je velmi obtížné a v provozních podmínkách **prakticky neproveditelné**.

K vyprání barviva z materiálu je totiž zapotřebí převést jej na leukosloučeninu, která je jediná ze všech forem barviva rozpustná a mohla by se vyprat. Při jejím vypírání však dochází oxidací kyslíkem pohlceným ve vodě k okamžité přeměně na původní nerozpustné kypové barvivo, takže seprání leukosloučeniny je minimální a intenzita odbarvení velmi malá. Neegální vybarvení je možno částečně odbarvit nebo vyegalizovat v lázni obsahující:

20 - 25 ml . l-1 hydroxidu sodného 33 %

6 - 10 g . l -1 dithioničitan sodný

3 - 6 ml . l –1 egalizační TPP

2 - 3 g . l -1 ochranného koloidu (klih, apod.)

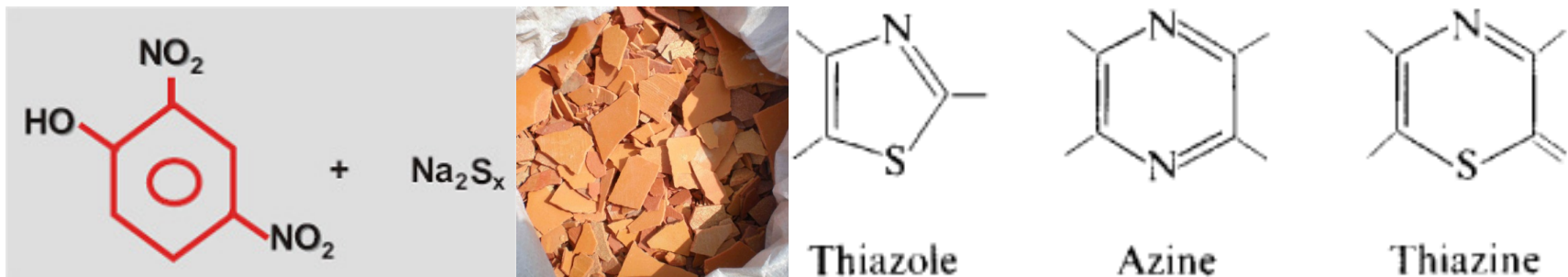
teplota 60 - 90 °C

Hodnocení barviv

Třída Barviv	Obecný popis	Hlavní aplikace
Sulphur – Sirná	Obtížná aplikace (je nutná jejich redukce stejně jako u kypových barviv); jsou levná; paleta je však nekompletní, typicky jsou zde černě, námořnické modře, khaki a hnědě, chybí brilantní odstíny; obecně nízké stálosti v praní a otěru, citlivá na přítomnost chlóru.	Typicky pro barvení těžkého zboží na tmavé odstín.

Sirná barviva I

- První sirná barviva byla vyvinuta ve Francii v roce 1873, další výzkum byl proveden Raymondem Videlem, který připravil tzv. "Videlovu čern".
- Tato skupina má vysoké světlostálosti i stálosti v praní a vyvážení.
- Obecně lze říci, že nevýhoda spočívá v kalných odstínech a nedostatku červení.

Sirná barviva II

Klasické sirné barvivo je látka ve vodě nerozpustná a její nejobecnější vzorec můžeme vyjádřit zápisem:

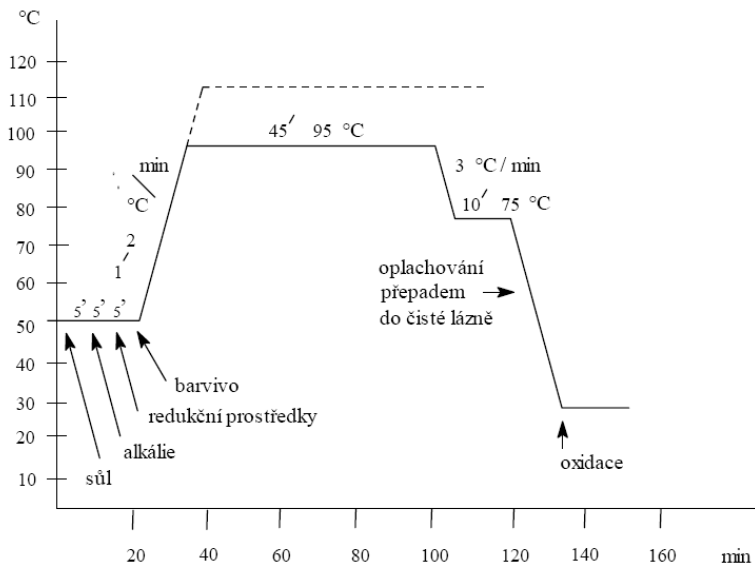
Podobně jako u kypových barviv i zde je je nutno převést na leukoformu, která je rozpustná a vykazuje afinitu k celulosovým vláknům. Běžně se to provádí pomocí sulfidu či hydrogensulfidu sodného v alkalickém prostředí:

Sírná barviva III

V Colour Indexu lze najít rozlišení čtyř základních skupin vyráběných sírných barviv :

- ⇒ Sulphur Dyes (klasická sírná barviva)
- ⇒ Leuco Sulphur Dyes (předredukovaná forma barviv)
- ⇒ Solubilized Sulphur Dyes (analogue s Indigosoly
ve formě tzv. Buntovy soli $B - S - SO_3Na$)
- ⇒ Vat Dyes (barviva kyposírová – přechodová skupina
mezi sírnými a kypovými barvivami)

13 – 15 % barvivo
 1 g.l-1 smáčedlo
 20 – 30 g.l-1 elektrolyt
 4 ml.l-1 NaOH 50 %
 6 g.l-1 soda kalc.
 2 g.l-1 glukóza prášek
 2 g.l-1 hydrosulfit konc.

poměr lázně 1 : 10

		YELLOW RR 115 1%	3%
		SUNSET YELLOW G 150 1%	3%
		BRIGHT GOLD 180 1%	3%
		GOLDEN BROWN 210 1%	3%
		CALF BROWN 2G 215 1%	3%
		MUSTARD 220 1%	3%